

Каріна Паламарек, доцент, к.т.н.,
<https://orcid.org/0000-0003-4138-404X>

Ольга Романовська, доцент, к.т.н.,
<https://orcid.org/0000-0003-4027-560X>

Любов Струтинська, старший викладач,
<https://orcid.org/0000-0001-5811-9766>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

КРИЗОВІ ЯВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Нестабільна соціально-економічна ситуація, що розпочалася у 2008 році, зовнішня збройна агресія на Сході держави, анексія Кримського півострова, спалах коронавірусу, військове вторгнення російських окупантів – всі ці кризові явища призвели до практично повної зупинки надання послуг у багатьох сегментах індустрії гостинності.

Мета дослідження – обґрунтування кризових явищ та їх вплив на функціонування індустрії гостинності. **Методологія.** Методика проведення економічних досліджень ґрунтувалась на застосуванні системного аналізу – для з'ясування основних категорій дослідження; абстрактно-логічного методу – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків про сучасні наукові дослідження в галузі розвитку сфери гостинності.

Результати. У статті проведено критичний аналіз ситуації на ринку індустрії гостинності. Розглянуто кризові явища в індустрії гостинності, які спричинені збройною агресією на Сході держави, анексією Кримського півострова, спалахом COVID-19, військовим вторгненням російських окупантів та вивчено їх наслідки. Визначено, що індустрія гостинності постраждала найбільше: під час пандемії, спричиненої COVID-19, зокрема через обмежувальні заходи, які запроваджують держави на пересування громадян, карантин, заборону авіаперевезень; під час війни, спричиненої вторгненням російських окупантів, зокрема через втрату власного бізнесу та роботи, знищення інфраструктури, міграції, заборони на продаж алкогольних напоїв тощо. **Практичне**

значення. Запропоновані важливі чинники впливу на розвиток сфери гостинності в кризових умовах, які дадуть змогу прискорити науковий пошук стосовно нових механізмів реформування галузі, розробляти нові концепції та методи управління, адже в умовах постійної мінливості як внутрішнього так і зовнішнього середовища готельно-ресторанний бізнес кожного разу стикається з новими проблемами і викликами. Ефективність впровадження наукових розробок забезпечуватиме українському бізнесу достойне місце на світовому ринку індустрії гостинності, підвищуватиме значимість для зростання національної економіки та міжнародної інтеграції, зокрема у європейському напрямі. **Перспективи подальших досліджень.** Здійснити науковий пошук стосовно нових систем реформування галузі, адже незважаючи на те, що за останні роки нагромаджено значний досвід в методології діагностики кризових явищ, сфера індустрії гостинності періодично зазнає економічних криз, які залежать від низки чинників впливу, тому потребує систематичного детального вивчення та вдосконалення, що обумовлює доцільність проведення подальших досліджень, спрямованих на поліпшення розвитку закладів готельно-ресторанного бізнесу в умовах кризових явищ.

Ключові слова: індустрія гостинності, кризові явища, готельно-ресторанний бізнес, пандемія, військове вторгнення російських окупантів.

Кількість джерел: 10.

Karina Palamarek, Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0003-4138-404X>

Olha Romanovska, Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0003-4027-560X>

Lyubov Strutynska, Senior Lecturer

<https://orcid.org/0000-0001-5811-9766>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CRISIS PHENOMENA AND THEIR IMPACT ON THE HOSPITALITY INDUSTRY

Summary

The article analyzes the components of crisis phenomena and their impact on the functioning of the hospitality industry. The crises in the hospitality industry caused by the armed aggression in the east of the country, the annexation of the Crimean Peninsula, the

outbreak of COVID-19, the military invasion of the Russian occupiers are considered and their consequences are studied. It is noted that influencing key sectors of the economy, the hospitality industry is increasingly becoming one of the most important indicators of socio-economic development, both in certain regions and the country as a whole.

Crisis phenomena, which are constantly in close contact with the economy, have significantly affected the behavior of the hospitality industry, the use of new technologies for production, hired labor, procurement of necessary equipment, lower incomes, higher raw materials, higher taxes, higher utility tariffs and other economic factors. At the same time, hotel and restaurant enterprises form and provide services that meet the physical and spiritual and moral needs of the population and have a significant consumer demand. The article analyzes the components of crisis phenomena and their impact regardless of the social status of citizens. At the same time, a number of services of hotel and restaurant business enterprises causing increased social responsibility of citizens. These issues cannot be left without special attention and control by the state. The state must make much more efforts to support all hospitality industries, especially the tens of thousands of small business owners, whose rapid resumption will allow them to re-employ and retain millions of employees.

Prospects for further research are scientific research on new systems of reforming the industry, because despite the fact that in recent years has accumulated considerable experience in the methodology of crisis diagnosis, the hospitality industry periodically experiences economic crises that depend on a number of factors study and improvement, which determines the feasibility of further research aimed at improving the development of hotel and restaurant business in times of crisis.

Key words: hospitality industry, crisis phenomena, hotel and restaurant business, pandemic, military invasion of the Russian invaders.

Number of sources: 10.

Постановка проблеми. У розвитку індустрії гостинності за різних обставин настає різкий злам, який називають кризою. Для підтримки життєдіяльності готельно-ресторанного бізнесу необхідна своєчасна реакція на перші ознаки кризового стану. Оскільки як зовнішнє, так і внутрішнє середовище динамічне, криза може настати практично в будь-який момент. Тому важливим принципом стратегічного управління індустрії гостинності має бути постійне очікування сигналів про виникнення кризового стану для негайної реакції на ці сигнали.

Готельно-ресторанний бізнес є однією із провідних складових сфери послуг, насамперед індустрії гостинності. Попри те, що

частку української економіки дедалі більше займає сфера послуг, розвиток і стійке зростання готельно-ресторанного бізнесу ускладнюється цілим спектром проблем.

Багато проектів і контрактів індустрії гостинності було призупинено через низку важливих подій і рішень в країні, зокрема:

- зовнішня збройна агресія на Сході держави;
- анексія Кримського півострова;
- президентські й дострокові парламентські вибори;
- відсутність чіткого розуміння подальшого державного курсу;
- обмеження на подорожі і закриття кордонів, введені державами через пандемію COVID-19;
- військове вторгнення російських окупантів.

Під час вище наведених подій саме туризм, а він є важливою ланкою в індустрії гостинності, постраждав найбільше, зокрема через обмежувальні заходи, які запроваджують держави на пересування громадян, карантин, заборону авіаперевезень тощо.

Якщо найближчим часом не буде вжито термінових заходів, сектор подорожей та туризму зіштовхнеться з економічним крахом, з якого буде складно вийти, а мільйони людей, що працюють у індустрії гостинності, «потонуть» у боргах. А тому, наразі, існує потреба у розробці шляхів виходу з кризи, спричиненої вище переліченими чинниками, які впливають на розвиток сфери гостинності. Зважаючи на вказане, дане питання є актуальним та потребує пошуково-аналітичних та практичних розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кризових явищ в індустрії гостинності не нове і досліджене багатьма вченими, науковцями та дослідниками. Але зміни у світовій економіці, викликані нестабільною соціально-економічною ситуацією, що розпочалася у 2008 році, зовнішньою збройною агресією на Сході держави, анексією Кримського півострова, спалахом коронавірусу,

військовим вторгненням російських окупантів породжують потребу у проведенні якісно нових досліджень в індустрії гостинності.

Зважаючи на проведений аналіз інформації, викладеної в літературних джерелах та мережі інтернет, серед українських вчених індустрії гостинності можна відзначити В. Кифяк, К. Паламарек, які вивчали питання розвитку готельного бізнесу м. Чернівці в умовах кризових явищ [1], О. Давидова, яка розглядала концептуальні фактори розвитку готельно-ресторанної галузі [2], В. Непочатенко, яка досліджувала COVID-19 і туризм: аналіз ситуації та економічні шляхи виходу з кризи [3], Б. Мізюк та Мельник І., розглядали парадигмальний підхід до системного управління в індустрії гостинності [4]. Проблемам визначення гостинних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств присвячено ряд наукових досліджень таких відомих закордонних авторів, як М. Портер, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, А. Стрикленд III, Д. Кревенс, І. Зулькарнаєв, Л. Ільєсова, Л. Азоєв, Є. Джанджугазова, Р. Фатхутдинов, І. Ліфіц, І. Спірідонов, А. Яновський та ін. Кожен із науковців зробив свій внесок у розвиток індустрії гостинності.

Формулювання цілей статті. Незважаючи на те, що за останні роки нагромаджено значний досвід в методології діагностики кризових явищ, сфера індустрії гостинності періодично зазнає економічних криз, які залежать від низки чинників впливу, тому потребує систематичного детального вивчення та вдосконалення, що обумовлює доцільність проведення подальших досліджень, спрямованих на поліпшення розвитку закладів готельно-ресторанного бізнесу в умовах кризових явищ.

Аргументування актуальності поставленого завдання. Кризові явища, які постійно перебувають у тісному зв'язку з економікою країни, істотно вплинули на поведінку сфери гостинності, використання новітніх технологій для виробництва, найманої праці, закупівлю необхідної техніки, зниження доходів,

подорожчання сировини, зростання податків, підвищення комунальних тарифів та інші економічні чинники. Разом із тим, підприємства готельно-ресторанного бізнесу формують і надають послуги, що задовольняють фізичні і духовно-моральні потреби населення і мають значний споживчий попит незалежно від соціального положення громадян. При цьому, низка послуг підприємств готельно-ресторанного бізнесу несе в собі підвищену соціальну відповідальність перед громадянами. Ці питання не можуть бути залишені без особливої уваги і контролю з боку держави. Держава має докласти значно більше зусиль для підтримки усіх галузей сфери гостинності, особливо десятків тисяч власників малого бізнесу, швидко відновлення роботи яких дозволить знову наймати та утримувати мільйони співробітників. А тому, наразі, існує потреба у розробці шляхів виходу з кризи, спричиненої нестабільною соціально-економічною ситуацією в країні, зовнішньою збройною агресією на Сході держави, анексією Кримського півострова, обмеженням на подорожі і закриттям кордонів, введені державами через спалах коронавірусу, військовим вторгненням російських окупантів, породжують потребу у проведенні якісно нових досліджень в індустрії гостинності.

Виклад основного матеріалу. Причини кризи – сукупність подій або явищ, внаслідок яких формуються кризові явища, які створюють перешкоди для існування та подальшого розвитку об'єкта, який аналізується [5].

Кризові явища – це невелика кількість нестійких кризових проявів, що виникають синхронно один до одного у різних напрямках діяльності підприємства, або певне явище, що виникає під час реалізації конкретного процесу функціонування суб'єкта діяльності [5].

У загальному значенні криза індустрії гостинності представляє собою обмежений в часі процес. Він може бути або повністю

керованим, або утримуватися у певних межах, які формуються під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

У розвитку індустрії гостинності за різних обставин настає різкий злам, який називають кризою. Для підтримки життєдіяльності готельно-ресторанного бізнесу необхідна своєчасна реакція на перші ознаки кризового стану. Оскільки як зовнішнє, так і внутрішнє середовище динамічне, криза може настати практично в будь-який момент. Тому важливим принципом стратегічного управління готельно-ресторанного бізнесу має бути постійне очікування сигналів про виникнення кризового стану для негайної реакції на ці сигнали.

На сучасному етапі економіка України характеризується відносною нестабільністю, що створює перешкоди на шляху до динамічного та успішного розвитку підприємств. Як наслідок, наявність кризових тенденцій розвитку, що доповнюються недоліками вітчизняного законодавства, мінливістю зовнішнього середовища тощо, відобразились в усіх сферах економічного життя, в тому числі у сфері гостинності. Крім того, фінансово-економічна криза, що розпочалася у 2008 році, хоча і не суттєво, проте вплинула на розвиток індустрії гостинності, адже готельно-ресторанний бізнес України є активним учасником ринкових відносин, тому його розвиток залежить від загальних тенденцій динаміки економіки держави, змін структури попиту та пропозиції, розвитку нових форм організації бізнесу тощо.

Готельно-ресторанний бізнес є однією із провідних складових сфери послуг, насамперед індустрії гостинності. Попри те, що частку української економіки дедалі більше займає сфера послуг, розвиток і стійке зростання готельно-ресторанного бізнесу ускладнюється цілим спектром проблем.

З початком 2014 року, на ринку готельно-ресторанних послуг спостерігався різкий спад, на що вплинули нестабільна соціально-економічна ситуація, зовнішня збройна агресія на Сході держави,

анексія Кримського півострова, а також комплекс системних проблем: недосконала та не модернізована туристична інфраструктура, недостатня якість надання послуг, високі ціни тощо. Сукупність зазначених факторів призвела як до зменшення кількості іноземців, які приїждять, так і до внутрішніх міграцій з метою туризму, рекреації чи роботи, що негативно вплинуло на розвиток готельно-ресторанного бізнесу [6-7].

Після того, як економіка оговталася від фінансової кризи 2014, туристичний бізнес почав зростати. На 2020 рік прогнози були оптимістичними. Але за два місяці вони стали різко негативними. Через пандемію коронавірусу світовий туристичний сектор у 2020 році зменшив обороти на 25% – це еквівалентно відсутності подорожей та будь-якої активності протягом трьох місяців. Закриті кордони, скасування авіасполучення, обмеження пересування як в межах міста так і до інших країн, а також суцільна ізоляція спровокували комплекс проблем у сфері гостинності. Так, за даними прогнозу Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) у 2020 році число туристів скоротилося на третину, у порівнянні з показниками 2019 року [6]. Під загрозою скорочення попало близько 50 мільйонів робочих місць, пов'язаних з індустрією гостинності.

Фахівці відзначають, що сфера обслуговування (ресторани, бари тощо), мали хоча б невеликий відрізок часу, щоб підготуватися до майбутніх наслідків впливу коронавірусу. А готельний бізнес зіштовхнувся з проблемою дуже швидко, внаслідок специфіки ведення господарювання. Так, після введення карантину близько 35–40% готелів в Україні закрилися, інші працюють у дуже обмеженому режимі. Відповідно, головна проблема полягає у скороченні або повній відсутності прибутку. Ті готелі які продовжують функціонувати, втратили від 60 до 90% доходу [8].

Окрім цього, суттєвого удару по індустрії гостинності завдало військове вторгнення російських окупантів на територію України.

За місяць війни український готельно-ресторанний бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають.

Чимало готельно-ресторанних підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони та припинити роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини.

Чернівецька область продовжує бути надійним тилом для України та гостинним домом для усіх, хто залишає рідні домівки через воєнні дії. Хоча в країні війна, економіка мусить працювати. Тож у Чернівцях вже відчинені практично усі заклади індустрії гостинності (деякі не зачинялися взагалі). Щоправда, алкоголю там не продають – в місті діє заборона на продаж алкогольних напоїв.

Навіть в умовах війни бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони. Цю тезу в останній тиждень повторюють майже всі представники уряду [9].

Наразі важко спрогнозувати, наскільки критично сучасні глобальні негаразди вплинуть на розвиток індустрії гостинності. Проте зазначити можна точно, що кризи минути вже не вдалося. В останньому звіті, оприлюдненому Світовою радою з подорожей та туризму (WTTC), зазначається, що світовий туристичний сектор цього року може зменшитися в рази [10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У зв'язку з політичними і економічними змінами в нашій державі в останні роки, збільшилися ділові та культурні зв'язки між Україною та рештою світу, насамперед європейськими країнами. Це у свою чергу сприятиме

зростанню контактів між бізнесом і зростанню числа іноземних туристів, що прибуватимуть до нашої країни як з діловими так і з особистими цілями. В результаті з'являться проекти по будівництву нових і реконструкції старих готелів та закладів ресторанного господарства, зміни структури управління готельно-ресторанними підприємствами, у багатьох випадках із залученням провідних готельно-ресторанних фірм світу на базі франчайзингу. Проте вразливість нашої економіки перед глобальними викликами поставила індустрію гостинності у скрутне становище.

Узагальнюючи вищезазначене, слід зауважити, що розвиток індустрії гостинності залежить від низки чинників впливу. Однак вважаємо, що одним із провідних чинників на сьогодні є чинник безпеки. Адже загальновідомим є той факт, що індустрія гостинності зростає там де безпечно для людини та суспільства.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що кризові явища є переломним моментом в діяльності суб'єктів господарювання на кожному життєвому циклі підприємства. Критична ситуація змушує боротися та приймати нестандартні рішення.

У зв'язку з цим доречно згадати, що одним із найулюбленіших мотиваційних інструментів психологів, спеціалістів кризового менеджменту, а також особистісного росту є цитата з промови президента США Джона Кеннеді, яку він виголосив в Об'єднаному афроамериканському коледжі 1959 року: «Слово «криза», написане китайською мовою, складається з двох ієрогліфів: один означає «небезпека», інший — «можливість»». Безперечно, в часі карантину та війни стало більше небезпек у житті. Але це шанс задуматися, проаналізувати ситуацію і ризики, вийти на ринок з більш глибоким розумінням бізнес-процесів. Тож нинішня криза дасть ще більш могутній поштовх до стрімкого розвитку технологій, які стають частиною сектора *hospitality*.

Сьогодні криза, пов'язана з пандемією COVID-19 та війною змусила індустрію гостинності вийти з зони комфорту та шукати інноваційні шляхи розвитку та діяльності. На нашу думку, для того щоб індустрія гостинності відновилася після кризи, її слід реанімувати упровадженням різного роду новацій. Зробити це можна багатьма шляхами. Але, основними мають стати – державна підтримка у даній сфері, поліпшення сервісу, зокрема у сфері гостинності, та посилення інформаційної компанії, зокрема в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В., Паламарек К. Питання розвитку готельного бізнесу м. Чернівці в умовах кризових явищ / Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип. I (81). С. 148-159.
2. Давидова О. Ю. Концептуальні фактори розвитку готельно-ресторанної галузі України// Вісник ОНУ імені Мечнікова, 2015. Т.20. Вип.6. С. 36-40.
3. Непочатенко В. COVID-19 і туризм: аналіз ситуації та економічні шляхи виходу з кризи // Ефективна економіка, 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/54.pdf (дата звернення : 1.04.2022).
4. Мізюк Б., Мельник І. Парадигмальний підхід до системного управління в індустрії гостинності // Економічні науки, 2021. № 3. С. 148-153.
5. Григор'єва О.В., Міщенко А.Ю. Кризові явища в економіці та їх прояви на підприємстві // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. Випуск 13, частина 1. С. 76-79.
6. Всесвітня туристична організація (UNWTO). URL: www.unwto.org. (дата звернення : 1.04.2022).
7. Мельник А. Г., Мельник О. І., Гуменюк В. В. Стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Чернівецькій області // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 3. – URL: <http://market-infr.od.ua/uk/3-2017> (дата звернення : 1.04.2022).
8. Берещак В. Як COVID-19 змінить готельний бізнес в Україні. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/sho-stanetsya-z-gotelyami-cherez-koronavirus> (дата звернення : 1.04.2022).
9. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства // Економічна правда URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення : 1.04.2022)
10. Світова рада з подорожей та туризму (WTTTC). URL: <https://wttc.org/About/Events-Webinars/Global-Summit> (дата звернення : 1.04.2022).

References:

1. Kyfiak V., Palamarek K. (2021) *Pytannia rozvytku hotelnoho biznesu m. Chernivtsi v umovakh kryzovykh yavlyshch* [Issues of hotel business development in Chernivtsi in the

conditions of crisis phenomena], Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky, Chernivtsi : ChTEI KNTEU, no. I (81), pp.148-159 (in Ukr.).

2. Davydova O. Yu. (2015). *Kontseptualni faktory rozvytku hotelno-restorannoï haluzi Ukrainy* [Conceptual factors of development of the hotel and restaurant industry of Ukraine], Visnyk ONU imeni Mechnikova, T.20. no.6., pp. 36-40 (in Ukr.).

3. Nepochatenko V. (2020). *COVID-19 i turizm: analiz sytuatsii ta ekonomichni shliakhy vykhodu z kryzy* [COVID-19 and tourism: situation analysis and economic ways out of the crisis], Efektyvna ekonomika URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/54.pdf

4. Miziuk B., Melnyk I. (2021). *Paradyhmalnyi pidkhid do systemnoho upravlinnia v industriï hostynnosti* [A paradigmatic approach to systems management in the hospitality industry], Ekonomichni nauky no.3, pp. 148-153. (in Ukr.).

5. Hryhorieva O.V., Mishchenko A.Iu. (2017). *Kryzovi yavnyshcha v ekonomitsi ta yikh proiavy na pidpriemstvi* [Crisis phenomena in the economy and their manifestations in the enterprise], Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, no.13 (1), pp. 76-79 (in Ukr.).

6. World Tourism Organization (UNWTO), URL: www.unwto.org

7. Melnyk A. H., Melnyk O. I., Humeniuk V. V. (2017) *Stan i perspektyvy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Chernivetskii oblasti* [Status and prospects of small and medium business development in Chernivtsi region]. Infrastruktura rynku. no. 3, URL: <http://market-infr.od.ua/uk/3-2017>

8. Bereshchak V. (2020). How COVID-19 will change the hotel business in Ukraine. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/sho-stanetsya-z-gotelyami-cherez-koronavirus>

9. Rykhliitskyi V. (2022). *Biznes v umovakh viiny: khto zaznav naibilshykh vtrat ta yak vidnovliuutsia pidpriemstva* [Business in the conditions of war: who suffered the greatest losses and how enterprises are restored], Ekonomichna pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>

10. World Travel and Tourism Council (WTTC). URL: <https://wtcc.org/About/Events-Webinars/Global-Summit>.